

Jrg 15, 1992, nr. 2

''Kronijk''

MEDEDELINGEN
Oudheidkundige Kring
Voorst

Oudheidkundige kring Doorst

1992 15e jaargang nr 2.

Bestuur:

- Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eek, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. 05712-74859
- Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11.
7391 TJ Twello, tel. 05712-72037
- Penningmeester : B. v/d Hoek, H.W. lordensweg 47
7391 KD Twello, tel. 05712-71247
- Leden : A.J. Bessels, Enkweg 9a Posterenk
Mr J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10 Zutphen
H.J. ten Hove, Tuinstraat 24 Voorst
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10 Terwolde
- Redactieadres : J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10
7396 AJ Terwolde, tel. 05717-1760

De contributie bedraagt Fl 25,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres Fl 30,-.

Inhoud:

blz 2. Historische verkenningen.	A.J. Fransen
blz 3. Oude foto's spreken.	L. Sevenster
blz 5. Nieuwe uitgaven.	J. Lubberts
blz 6. Het spook van de Keizershof.	H.J. Beekman
blz 7. Proces-verbaal.	G.B. Vrieling
blz 9. Ons fotoarchief.	L. Sevenster
blz 10. M.J. Bouwensch, soldaat van Napoleon.	P. Boesveld
blz 19. Uit de geschiedenis van de dorpskerk
te Twello deel 20.	D. Lekkerkerker

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN OVERGENOMEN ZONDER TOESTEMMING VAN DE REDACTIECOMMISSIE.

HISTORISCHE VERKENNINGEN IN
POSTERINK EN WILP-ACHTERHOEK

Druk bezochte lezingen over snel veranderd deel van de gemeente Voorst.

Op 28 april j.l. werd in café-restaurant Bosgoed te Wilp-Achterhoek voor de Oudheidkundige Kring Voorst een lezing met dia's gehouden, verzorgd door de heren A.J.Bessels uit Posterink en mr. J.H.Hermsen uit Zutphen, beiden bestuursleden van onze vereniging.

De bijeenkomst op die avond was met 253 aanwezigen zo druk bezocht, dat de avond werd herhaald op 19 mei j.l..

't Lollebroek ca. 1940. Coll. Oudh. Kring Voorst.

Heel Posterink en Wilp-Achterhoek leken wel uitgelopen, toen velen de harde regenbuien op de avond van de 28e april trotseerden en de zaal van Bosgoed geheel vulden. Dit werd beloond, men kreeg dan ook "waar voor zijn geld". In een boeiend verhaal schetsten beide inleiders afwisselend de ontstaansgeschiedenis en het verdere verloop van beide woonkernen en het grote gebied er om heen.

Het verhaal was opgebouwd uit onderdelen als: grenzen van het gebied, de natuurlijke toestand, de diverse buurten, Wilpse Achterhoek: land van boeren en heren, etcetera.

De aanwezigen werden geconfronteerd met een zeer groot aantal historische gegevens en verhalen over het gebied, op een bijna onnavolgbare manier gebracht. Beide inleiders hebben dan ook een grondige - jarenlange? - studie gemaakt van het betrokken gebied, precies gelegen in het groene hart van de stedendriehoek Apeldoorn, Zutphen en Deventer. De Wilpse Achterhoek, een uitgestrekt gebied, zich uitstrekkend van de oostgrens van de gemeente Apeldoorn tot aan Wilp en Voorst. Vroeger werd het Aarde of ook wel Aarderbroek genoemd, namen die men soms nog op oude landkaarten kan tegenkomen. In de 19e eeuw kwam de naam Wilp-Achterhoek in zwang, eigenlijk een streeknaam die in de 20e eeuw werd verbonden aan de inmiddels ontstane woonkern rondom het tegenwoordige restaurant Bosgoed. Het gebied is in de afgelopen 25 jaar snel veranderd door de uitvoering van een aantal grote projecten zoals de aanleg van de snelweg A1 die het gebied geheel doorsnijdt, de aanleg van het recreatiegebied Bussloo en de regionale vuilverwerking. Tenslotte moet in dit rijtje ook de ruilverkaveling worden genoemd.

Menigeen buiten Wilp-Achterhoek woonachtig zal zich Posterenk en Wilp-Achterhoek misschien ook herinneren als de route, waar jaarlijks een van de grootste carnavalsoptochten van Oost-Nederland langs gaat. Een fietstochtje door de Wilpse

Achterhoek op een zomerse dag is misschien wel de beste manier om deze boeiende streek nader te leren kennen.

Een aantrekkelijk reisdoel uit bijvoorbeeld Apeldoorn, Twello, Voorst of Deventer. Hoewel helaas veel oude boerenhoeven uit vroegere tijd zijn verdwenen, is er voor de oplettende fietser onderweg nog veel fraais te zien. Vanaf De Kar aan de weg Zutphen-Apeldoorn (met o.a. de grote grenspaal van de Hooge Heerlijkheid Het Loo) tot en met de fraaie opengestelde landgoederen Grote en Kleine Noordijk bij Twello (in vroegere tijd: Noordwijk) is er ook op historisch gebied nog het een en ander te zien.

Voor wie het na wil lezen: in het boekje: "1200 jaar Wilp" van J.Vredenberg wordt een opsomming gegeven van de oude Wilpse boerenerven, helaas echter in beknopte zin. Hopelijk wordt er nog eens een geschiedenisboek uitgegeven over Wilp-Achterhoek, uit de lezing bleek dat er ontzettend veel over deze streek valt te vertellen.

Wilp-Achterhoek is voor herhaling vatbaar.

A.J.Fransen

OUDE FOTO'S SPREKEN.

In zeer veel familiealbums zijn foto's te vinden van Nederlandse soldaten. Vaak is men geportretteerd als groep of als individu. Actiefoto's met militairen te velde zijn veel zeldzamer.

Mevr. G. Piepenbroek-Groters uit Wilp gaf mij deze foto van een groep soldaten uit 1917, zodat ik hem kon overfotograferen. Een begeleidende brief gaf het volgende verhaal:

Op de foto staat Willem Grooters op de middelste rij, de 5e soldaat van links "met zijn sigaret in de mond. De middelste militair in de onderste rij is Jan Grooters die ook op de Steenenkamer woonde, later in de Langestraat. Hij wordt in 't verhaal genoemd.

Ned. soldaten gelegerd te Amersfoort. Coll. mevr. G. Piepenbroek-Groters

J.W. Grooters (Willem), later Groters met een o, werd net als zijn vader tuinder. Hij werd op 13 maart 1897 geboren te Wilp. Op 14 mei 1927 trouwde hij met Gerritje Goorman, geboren 27 april 1897 in Deventer. Na hun huwelijk gingen ze aan de Vermeersweg H17 wonen in het huis dat het eigendom was van zijn vader.

Zijn tuindersprodukten werden in 't begin met de handkar naar Deventer gebracht, waar ze op de markt werden verkocht. In latere jaren, in de oorlog en na de bevrijding werd alles naar de veiling D. en O. in Deventer gebracht.

Later was deze verplaatst naar Twello.

De heer J.W. Groters is in 1980 overleden, zijn vrouw in 1982.

De tekst aan de achterkant van de ansichtkaart geeft een prachtige impressie uit het leven van een dienstplichtige militair uit die tijd en luidt als volgt:

Aan den Heer H.J. Grooters Steenenkamer 18 Deventer.

Amersfoort, 11 Febr. 1917

Waarde Familie,

We hebben ons vrijdag laten fotografeeren. Jan en ik staan er vind ik wel goed op. Het zijn op 3 na allemaal jongens uit Voorst, 1 ervan, de tweede links van mij is vandaag naar huis gegaan. Hij was om 12 uur niet op het appel en dus zal hij er nog wel iets voor krijgen. Ik waagde het er tenminste niet op. We maken het hier nog best. We hebben net het eten op, witte boonen kregen we. Het is haast alle dagen boonen. Nu het smaakt nog wel best. Aardappelen daar heb ik nog wel zin in, maar die krijgen we niet en dan een enkele keer dat we ze krijgen is het natuurlijk door elkaar. Maar we redden ons wel. De dooi is ook ingevallen, het is vandaag prachtig zacht weer. Dat is beter dan die vorst, vooral omdat ik hier toch niet kan schaatsen. Nou de Groeten, ook aan grootmoeder.

Willem.

U ziet, dat er in 75 jaar militaire dienst niet eens zoveel veranderd is. Alle soldatenmaterialen zijn wel veranderd, maar de uitdrukking van Willem Grooters: "Ik red mij wel", is ook nu nog actueel.

Van militaire geheimen had men in Nederland in 1917 waarschijnlijk nog nooit gehoord, want Willems ansichtkaart vermeldt als afzender: Militien J.W. Grooters, 1ste comp. 8 ste Inf. Brig., Kamer 50, Kazerne Amersfoort.

L. Sevenster.

NIEUWE UITGAVEN

De krentenwegge.

Een bijzonder brood bij geboorten.

In deze uitgave van het P.J. Meertensinstituut wordt aandacht geschonken aan de bereiding van dit brood en de gebruiken daaromheen.

Centraal staat de betekenis en het functioneren van het brood in de samenleving van Oost-Nederland.

Het boekje kan besteld worden bij:

P.J. Meertensinstituut

Antwoordnummer 10778

1000 RA Amsterdam

In ongefrankeerde envelop verzenden.

Het boekje is geschreven door Jozien Jobse-van Putten.

Het bevat 87 blz., ill. en kost Fl. 17,45.

J. Lubberts.

HET SPOOK VAN DE KEIZERSHOF

Tijdens de excursie naar Voorst op 23 mei 1992 vertelde de leider, de heer H.J. ten Hove, het verhaal van het spook van de boerderij "De Keizershof" in Voorst.

In mijn collectie trof ik een gedicht aan over de geschiedenis van dat spook. In aansluiting op de prachtige excursie leek het mij aardig U hierbij het gedicht aan te bieden.

H.J. Beekman, Voorst.

De Keizershof te Voorst. Coll. Oudh. Kring Voorst.

Het spook van de Keizershof.

De Keizershof, een boerderij
bij Voorst, had last van spoken:
er rammelde iets in de haard
wanneer die was ontstoken.
Eerst lette men er niet zo op
men dacht: het zal wel slij-
ten;
maar 't spook begon het brand-
dend hout de kamer in te smij-
ten.
Nu was 't genoeg. Men liet
terstond een duivelbanner
komen;

hoort wat die ter verwij-
dering van 't spook heeft
ondernomen,
Hij liet een flinke lading
zand vlak voor de haardplaat
leggen en ging vervolgens uit
een boek wat duist're spreuken
zeggen.
Tenslotte sloeg hij 't boek
weer dicht;
er volgden wat gebaren,
en naar zijn zeggen was het
spook thans in het zand ge-
varen.

schept, de kolk in, naar beneden.

De duivelbanner nam daarop een vingerhoed, een kleine, en liet die met een grote boog ook in de kolk verdwijnen. Hij sprak: "Met deze vingerhoed als schep, mag 't spook proberen om al het zand weer uit de kolk op 't weiland uit te keren. Pas als 't spook gelukt is om de kolk weer leeg te scheppen. dan is het vrij om zich weer terug naar Keizershof te repen."

Dat zand bleek met het spook erin ontzettend veel te wegen; men heeft het slechts met moeite en pijn, weer op de kar gekregen, Ook bleek het paard niet sterk genoeg om deze last te trekken: zelfs met z'n vieren ging het krap. 't Gewicht was indrukwekkend, De lading zand werd naar een kolk vlak buiten Voorst gereden; daar werd het van de kar ge-

PROCES -VERBAAL.

Vanaf vorig jaar september houd ik mij bezig met het indiceren van de in het gemeente-archief aanwezige zgn. "proces-verbalen" uit de jaren 1818 t/m 1889.

Deze proces-verbalen zijn opgesteld door de schout en latere burgemeesters, veldwachters en rijksveldwachters uit de gemeente. Het oudst aanwezige proces-verbaal dateert uit 1816 en is opgesteld door de toenmalige schout van Nijbroek. Bij het lezen van de proces-verbalen vind je vaak leuke zaken, maar ook zeer trieste.

Men hield vroeger ook wel van een geintje; hoewel dat niet altijd op prijs werd gesteld zoals blijkt uit het procesverbaal van 23 april 1878:

"Op heden den 23 april 1878 verscheen voor ons burgemeester van Voorst Bernardus Berenschot, oud 30 jaren, landbouwer, wonende te Twello, die desgevraagd verklaart dat hij zondag avond j 1 te omstreeks 9 ure, kunnende hij den tijd niet op een half uur na bepalen is geweest met Willem van de Belt, Mattheus Havekes bij een paaschvuur hetwelk gestookt werd op een stuk land tusschen de straatweg van Twello naar Apeldoorn en dien loopende naar Wilp in den nabijheid van Duistervoorde dat hij niets weet van het wegnemen van een papier als kenmerk van besmettelijke ziekte "mazelen" van de deur der woning van Simons en het weder opplakken of opspijkeren van dat kenmerk op een bord aankondigende den publieken verkoop van het buitengoed Duistervoorde, voor de laan, naar dat goed leidende, geplaatst. Waarvan wij dit proces-verbaal hebben opgemaakt op den eed bij het aanvaarden onzer bediening afgelegd en na voorlezing en goedkeuring met den comparant getekend."

Uit bovenstaand en navolgend proces-verbaal blijkt wel, dat men in die tijd nogal breedvoerig de zaken op papier zette.

Wat te denken van het volgende proces-verbaal uit 1879, waarin de onbezoldigde rijksveldwachter zijn gekrenktheid niet kan bedwingen.

Proces-Verbaal

Op heden W'ingsdag den 19 den. November
1849 heft ik Gradus Rijkhof onbekendig Rijk's
W'eldwachter Wonenise te Fwello gemeente
Geerst

Wat ik op den zelfden datum dezer week
des Doornmidlags tuschen 9 Uren en half tien
ik W'er den Groni' liep Van Jan, Huurlink. Van
braep landbouwer Wonenise op het Aocle veld
te Fwello hei Groni' is bij zijn huis en tegen mij
zijde braede Keel ik. Wil ik niet W'er mij
Groni' hebben.

Wegens uit ceten Van Vinkse.
en ik den Voormelde of. Huurlink. Naeg hae
zijn Voor naam Wasch mij ten W'ooni'
gaaf daar heb hij niet met te maaken.
en toen heb ik hem getijci dat hij zijn dag en
Uren om't houden Soude en hier Van een
Proces-Verbaal op, Gemaukt

Waarvan door mij dit Proces-
Verbaal is op, gemaakt op den Eed naar
Waarheid Welke door mijn is afgelegi
en geteckeni
Gr. Rijkhof

Het streven is om in de volgende "Kronijcken" van tijd tot tijd iets te vermelden uit het archief van de proces-verbalen.

Gerard B. Vrieling.

ONS FOTO — ARCHIEF

Een aantal reacties zijn binnen gekomen op de foto geplaatst in de voorgaande Kronijck. Als eerste reageerde de heer Nijhof uit Enter. Het blijkt de huidige Dorpsstraat in Terwolde te zijn gezien vanaf de Matanze richting kerk. Het eerste gebouwtje links was de fietsenwinkel en reparatie werkplaats van de rijwielhersteller B. Boveree. Aan het eind van de straat ziet men het voormalige café de "Klok". De foto was niet nauwkeurig te dateren maar bij navraag bij oudere bewoners werd met zekerheid beweerd, dat de foto voor 1925 gemaakt was.

De vraag bij de nu geplaatste foto is: "Wie kan ons iets vertellen over de persoon op deze foto." Deze foto is afkomstig uit de collectie van wijlen de heer W. Huisman. Wij houden ons ook aan bevelen voor andere gegevens betreffende de handel en wandel, van de hier afgebeelde persoon, in het algemeen.

L. Sevenster.

Wie heeft informatie over deze foto.

"SOLDAAT VAN NAPOLEON".

In het voorjaar van het jaar 1991 werd op mij op de Algemene Begraafplaats van de gemeente Voorst te Gietelo door een vriendelijke mevrouw de suggestieve vraag toegevoegd: "dan weet U zeker ook wel het graf van de soldaat van Napoleon?". Vervolgens moet enige scepsis op mijn gezicht zichtbaar zijn geweest want er volgde het aanbod: "het dan wel even te willen aanwijzen". Na enkele schreden bleef ze staan voor een liggende grafsteen en zij deelde mede dat we bij het graf waren aangekomen. Met enige moeite werd me een gedeelte van de tekst op deze steen duidelijk en de belangstelling was gewekt.

M.J. Bouwensch.
Deze foto werd
aangetroffen in
"Platenatlas" van
P.H.K. van Schendel
uitgeg; 1891

M. J. BOUWENSCH.

Enkele dagen later ben ik weer naar dat graf gegaan om met een scherpe bezem de steen schoon te maken, waardoor de gehele tekst leesbaar werd. Het onderzoek kon beginnen.

Onder nummer 35 van vak 1 van de Algemene Begraafplaats te Gietelo, op het oude gedeelte dus, ligt een inwoner van de gemeente Voorst begraven roet een interessante militaire loopbaan welke bekroond werd met de hoogste militaire onderscheiding: Ridder van de Militaire Willemsorde.

Algemene begraafplaats Gietelo 1988 Coll. Oudh. Kring Voorst.

Het graf wordt gedekt door een liggende steen met de afmetingen: lengte 2 meter en breedte 1 meter. Een kundig steenhouwer heeft in het hardsteen de volgende tekst gebeiteld:

"M. J. Bouwensch.

In leven Kapitein. Ridder van de Militaire Willemsorde;
versierd met de Medaille van de Oorlog op Java; met het
Metalen Kruis.

In 1812 en 1813 in Rusland en Duitsland, 1819 op Celebes;
1825-1827 op Java; 1830 en 1831 in België.

Veldslagen van Lutzen en Bauzen en de Katzbach in 1813.
Kommandant van DjocJakarta tijdens de opstand van Dipo Nigoro
in 1825.

Overleden te Voorst 22 mei 1864.

Helena Bouwensch van Breroo. 1800-1885. Ps.32"

De aangebrachte tekst geeft niet het gehele levensbeeld van de op deze plaats begraven persoon doch slechts enkele belangrijke momenten uit dat leven.

Wie was "de soldaat van Napoleon"?
Zijn persoonsgegevens luiden:
Menso Johannes Bouwensch.
Geboren 10 januari 1788 te Arnhem.
Overleden te Voorst op 22 mei 1864

Fragment van de grafsteen

Coll. P. Boesveld.

Behalve de eerste 14 jaren en de laatste 22 jaren van zijn leven, was hij beroepsmilitair.

Geboren onder de oude Republiek der Verenigde Nederlanden en opgegroeid onder de Bataafse Republiek, trad hij in militaire dienst, eerst van de Bataafse Republiek, daarna van het Koninkrijk Holland, van het Franse Keizerrijk waartoe Holland ging behoren en uiteindelijk van het Koninkrijk der Nederlanden.

De diensttijd als militair is samengesteld zoals hierna zal worden weergegeven; dit deel van zijn leven, geplaatst in de historische gebeurtenissen van de tijd, zal worden belicht. Bouwensch is nog slechts 14 jaar en drie maanden als hij op 21-5-1802 wordt aangesteld tot Cadet (Cadet-Elève, adspirant-officier) bij het 22e Bataillon Infanterie van Linie, behorend tot het "Kaapse Regiment".

Deze aanstelling bepaalt meteen zijn plaats van bestemming n.l. Kaap de Goede Hoop, Zuid Afrika, Hollands bezit en ingericht als verdedigingspunt op de scheepvaartroute naar Oost-Indië, zoals toen aangeduid.

Het 22e Bataillon is aldaar gelegerd en dus moet hij per schip worden vervoerd. Op 5 december 1802 verlaat hij met het schip "Alida Theodora" de rede van Texel om in maart van het jaar 1803 op de Kaap te ontschepen.

Zijn diensttijd verloopt voorspoedig en op 26-3-1805 wordt hij benoemd tot tweede luitenant en dus is hij vanaf dat tijdstip officier.

De oorlogshandelingen met Engeland om het bezit van Kaap de Goede Hoop verlopen echter voor de Hollandse troepen zo slecht dat de Kaap door de Engelsen wordt ingenomen, waarbij het 22e Bataillon Infanterie van Linie moet capituleren.

Overzicht begraafplaats Bussloo met graf M.J. Bouwensch
2e rij 3e van r. 1992 Coll. Oudh. Kring Voorst.

Op 8-1-1806 wordt Bouwensch aan boord genomen van het transportschip "Sir John Borliswarren".

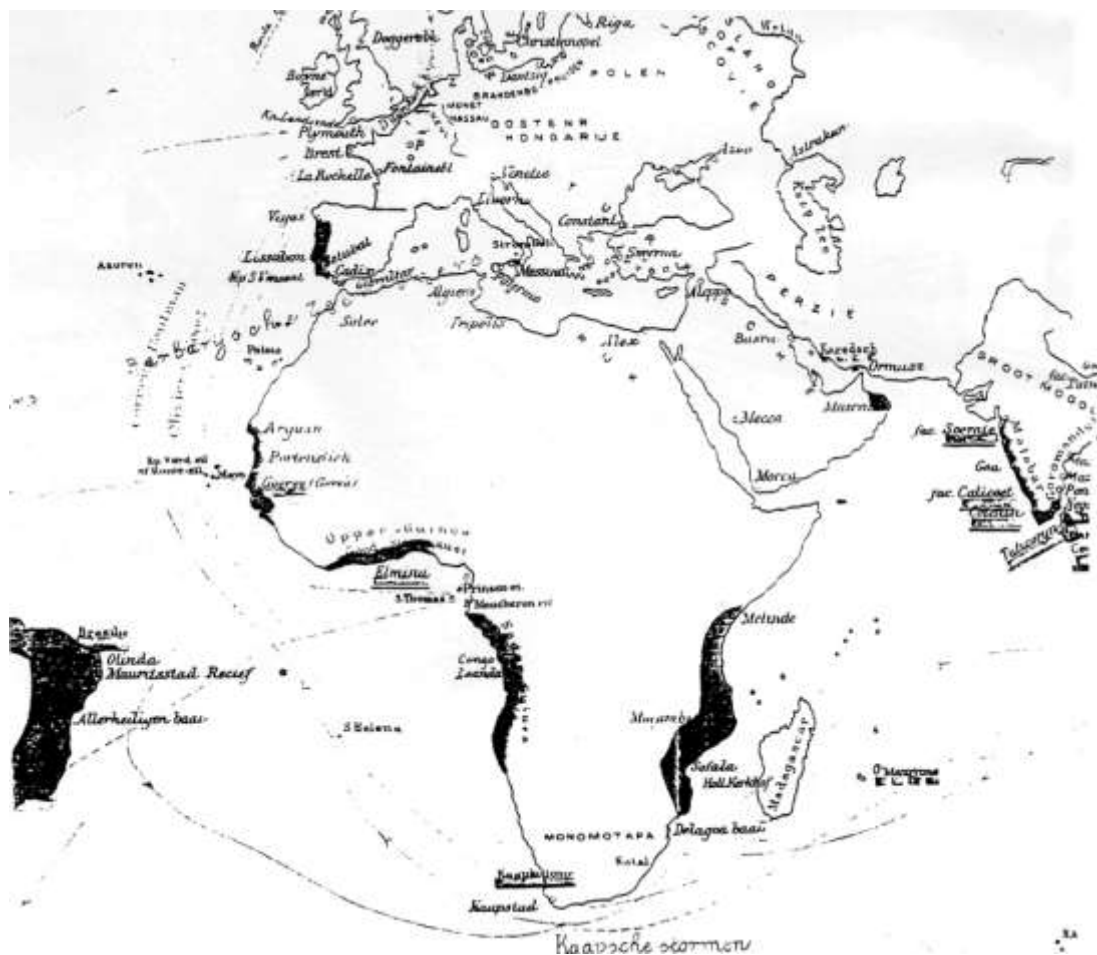
Het zal tot augustus van hetzelfde jaar duren voor hij weer bij een militair onderdeel wordt ingevoerd: op 12-8-1806 wordt hij ingelijfd bij het 7e Regiment Infanterie van Linie. Dat is echter van korte duur want hij wordt vervolgens ingedeeld bij het 112e Regiment. Inmiddels is reeds sprake van het Koninkrijk Holland; Koning Lodewijk Napoleon overschreed op 15 juni de grens bij Zundert.

De Nederlandse troepen strijden dan aan de zijde van Napoleon, wiens gevechtsterrein zich dan in Pruisen bevindt.

Bouwensch neemt met het regiment deel aan de veldtochten van 1806, 1807 en 1808.

In 1809 ondernemen de Engelsen een landing op het vaste land. (Walcheren, juli 1809). In verband hiermee wordt het onderdeel van Bouwensch naar Zeeland gedirigeerd en hij neemt aldaar aan de gevechten tegen de Engelsen deel.

Bij besluit van 18 augustus 1810 werd de legerorganisatie Frans. De infanterie die eerst uit 8 regimenten bestond werd hervormd tot 4 regimenten, genummerd 123 t.m. 126. In deze nieuwe organisatie krijgt Bouwensch opdracht te vertrekken. In zuidelijke richting, langs de Rijn marcheert zijn onderdeel, een tocht die over de Alpen gaat om op 4-3-1811 te Livorno in garnizoen te gaan!.

Als in 1812 Napoleon besluit Rusland aan te vallen, heeft hij grote troepencontingenten nodig, die hij overal vandaan haalt. Ook Bouwensch wordt aangewezen om met deze krijgsmacht aan de veldtocht deel te nemen. Hij wordt geplaatst als 2e luitenant bij de 3e bataillon van het 124e Regiment Infanterie van Linie.

van de Moskwa. Onder deze 550.000 man bevindt zich de officier, tweede luitenant, Bouwensch.

Van de "Grande Armee" zal slechts 10 procent terugkeren, omstreeks 50.000 man.

In juni heeft Napoleon 550.000 man verzameld en 150.000 paarden. Hij overschrijdt de rivier de Memel en gaat in de richting van Moskou, via Wilna, Sraolensk en langs de bovenloop

In 3 maanden tijds legt de legermacht meer dan 800 kilometer te voet af en op 7 september van het jaar 1812 wint dit leger de slag bij Borodina, voor Moskou.

Maar vanaf 20 oktober is het uit met de voorspoed: Moskou brandt l. Russische druk brengt de troepen van de keizer terug tot achter de Berezina, bij Smorgani.

Napoleon zelf keert naar Frankrijk terug om met grote spoed voor versterking van zijn troepen te zorgen.

De beslissende veldslagen volgen weldra; zij vinden plaats in de driehoek Breslau-Kassel-Berlijn.

Ook Bouwensch is bij deze veldslagen aanwezig als troepenofficier: 2-5-1813 de slag bij Lutzen, nabij Leipzig, waar Napoleons troepen overwinnen en een Russisch-Pruisisch leger wordt verslagen.

20-21 mei 1813: de slag bij Bautzen, ten noorden van Dresden. Bouwensch is ook in deze slag leiding gevend officier van zijn troep; opnieuw wordt het vijandelijk leger een slag toegebracht.

Ook de slag bij de Katzbach, een zijrivier van de Oder nabij Breslau, ziet hij als commandant van een infanterie onderdeel.

De slag bij Dresden, 26 en 28 augustus 1813, zal Bouwensch niet meer meemaken.

Kort voor de aanvang van deze laatste succesvolle slag voor Napoleon, waarbij hem echter gevoelige verliezen worden toegebracht, wordt Bouwensch op 23 augustus nabij Goldberg geraakt door een geweerkogel in de rechter arm en borst; dit gebeurde mogelijk tijdens de inleidende gevechten vóór de grote slag die op 26 augustus aanving.

Gewond als hij is, weet Bouwensch in Holland te komen en op 17 november 1814 wordt hij eervol uit de Franse krijgsdienst ontslagen.

Zijn militaire carrière is echter allerminst ten einde.

Reeds in 1815 treedt hij in dienst van het Nederlands-Indische leger, de "Indische Brigade" en hij vertrekt naar de tropen.

Nederlandse officieren uit de legers van Napoleon worden zonder meer overgenomen door het nieuwe Koninkrijk, voor de organisatie van het nieuwe leger.

De koloniën in Oost-Indië worden door de Engelsen teruggegeven zodat ook daar troepen nodig zijn.

In 1815 vertrekken 11 schepen vanaf de rede van Texel en vanuit Hellevoetsluis naar "Oost-Indië", later Nederlands Oost Indië genoemd. De reis duurt ruim 176 dagen. In 1816 volgen twee schepen met de rest van de expeditionaire macht.

Bouwensch wordt bevorderd tot kapitein en hij wordt met zijn onderdeel overgebracht naar Celebes, waar het onrustig is.

Op 21-8-1819 vindt een opstand plaats, wat onmiddellijk reactie oproept van de zijde van het Nederlands gezag.

Bij dit optreden door de Nederlandse troepen is zijn werkzaam deel zodanig dat hem daarvoor de hoogste militaire onderscheiding wordt toegekend: Voor zijn Moedig, Beleidvol en Getrouw aan het Gezag optreden bij Beba, benoemt Koning Willem I hem tot Ridder 4e Klasse van de Militaire Willemsorde, op 7 juli 1820.

Veldartillerist. Huzaar. Fuselier. Grenadier.
Hollandsche uniformen onder Koning Lodewijk

Tekening Gen. Wüpperman

Hierin ligt de basis van de toevoeging op zijn grafsteen:
"Ridder van de Militaire Willemsorde".

Het blijft onrustig in het gebied overzee.
Op Java breekt een oorlog uit die geleid wordt door Diepo
Negoro. (Java-oorlog, 1825-1830).

Bouwensch, commandant van DjocJakarta, treedt wederom moedig op en werkt er aan mee dat Diepo Negoro zich uiteindelijk gewonnen zal geven. (Maart 1830).

Voor zijn optreden wordt hem op 27-6-1828 de Java-Medaille toegekend.

Op eigen verzoek keert hij terug naar Nederland en hij wordt op zijn verzoek eervol uit de dienst ontslagen als officier.

Van 1802 tot 1829 heeft het militaire leven zijn beroep bepaald: 27 jaar.

Nauwelijks is hij burger of hij trekt weer het uniform aan. Hij treedt wederom toe tot het leger in een tijd van onrust.

De Belgische afscheiding dient zich aan met de opstand der Belgen: 1830.

Op 13-11-1830 wordt Bouwensch op zijn verzoek ingedeeld bij de Geldersche Schutterij en hij wordt ingedeeld bij het 7e bataillon, 2e afdeling. Het bataillon wordt gecommandeerd door Majoor Schimmelpennick van der Oye.

In augustus 1831 vindt de Tiendaagse Veldtocht plaats om de Belgen tot gehoorzaamheid aan het wettelijk gezag te dwingen. Tijdens deze operatie commandeert Bouwensch een deel de Nederlandse troepen en ontvangt daarvoor op 5-4-1832 het Metalen Kruis.

De militaire carrière is na ongeveer 29 jaar beëindigd.

Zijn civiele leven deed hem tweemaal in het huwelijk treden.

In 1817 huwde hij met Margaretha Suyck. (1793-1828).

Zijn tweede huwelijk sloot hij met Helena van Breroo, (1800-1885) weduwe van ds. Cremer.

Bouwensch had vier kinderen uit zijn eerste huwelijk; zijn tweede huwelijk bleef kinderloos.

Tijdens zijn huwelijk met Helena van Breroo woonde hij in Voorst, waar hij zich reeds in 1842, na een kort verblijf te Twello, had gevestigd op het huis "Akkeoord".

Op de hoek van de Rijksstraatweg en de Enkweg in het dorp Voorst staat het pand: Rijksstraatweg nr. 106, waarin thans is gevestigd de huisartsenpraktijk van dokter J.M. Matthijssen.

Voorheen oefenden daar meerdere huisartsen de praktijk uit terwijl het pand hen tevens tot woning diende.

Huisarts G.J. van Heuven verbouwde het pand enigszins en voorzag het van een rieten dak.

Helaas wordt de huisnaam niet meer zichtbaar gevoerd.

Eertijds moet het pand, naast "Huize Enkstein" in een landelijke omgeving hebben gelegen tussen of nabij de landbouwgronden waaraan het de naam zal hebben ontleend: "Akkeoord".

P. Boesveld.

* Naar de nakomelingen, eventueel thans nog in leven, is geen onderzoek gedaan. Naar de verblijfplaats van het gezin tussen 1817 en 1828 evenmin.

Bronnen en medewerk(st)ers.

Algemeen Rijks Archief, 's-Gravenhage.
Mars et Historia, Ned.Ver.t.beoefening van de Militaire
Historie.

Archief Gemeente Voorst.

Mevr. A.M.G.v.d.Belt (Twello).

Mevr. E.G.v.Heuven-Reesink (Voorst).

Kaarten: Grote Historische Schoolatlas 1923, Tjeen Willink.

Tekening: Wüpperman, Nederland onder de Franse Heerschappij,
z. j.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO

deel 20.

1. Gerard van Keppel te Wilp

Op 25 september 1593 besloot de gelderse synode ds van Keppel, die al twee dorpen onder zijn hoede had, Twello en Terwolde, nog een derde, Wilp, erbij te geven. De maatregel was uit nood geboren. Er was in die tijd een groot tekort aan predikanten op de Veluwe. Van de 27 dorpen hadden slechts 14 er een, en dan nog vaak op proef. In de 13 overige dorpen was de pastoor nog in functie, waarvan meer dan één bekend stond om zijn losbandigheid of zijn geldzucht. Dat kon zo niet doorgaan. Zeven werden door de synode zonder meer afgezet en zes werden geschorst voor een nader onderzoek naar hun leer en leven. Onder de laatste was ook de pastoor van Wilp, Johannes Kleeffken. De opvallende plaatsen werden over de aanwezige predikanten verdeeld. Ieder kreeg er één of twee dorpen bij. Van Keppel dus Wilp.

2. Wie was die Johannes Kleeffken? Hij was afkomstig uit Scheppingen in Munsterland. In 1565 was hij tot vicaris benoemd aan het altaar gewijd aan de H.Maagd in de kerk van Wilp. Hij had tot taak twee missen in de week aan zijn altaar te bedienen en genoot daarvoor uit de inkomsten van de vicariegoederen ongeveer 50 gulden. Ook had hij een eigen huis. Daarnaast nam hij de dienst waar voor een collega vicaris aan zijn altaar.

Het betrof een jonge man, die nog studeerde en de leeftijd van altarisist nog niet bereikt had. Ook hier ging het om twee missen in de week. Voor die hulp schoof zijn collega hem een deel van de vicarieinkomsten toe. Genoemde diensten vonden alle plaats aan zij-altaren. Aan het hoogaltaar droeg de pastoor van Wilp op zon- en feestdagen de mis op. Hij heette Ludophus Pieck (zie over hem deel 13 slot).

In 1584 week Kleeffken samen met de pastoor en vele parochianen uit naar Deventer vanwege de oorlogsomstandigheden. Hij leed daar armoe. De inkomsten uit Wilp hielden op. Wat er nog op de vicarielanden groeide was een prooi voor rondtrekkende soldaten. Even scheen een uitweg te dagen. De Deventer patriciër Gerrit van Brunsvelt (R.K.), zocht een geestelijke, die zijn kleinzoon Derck - een schooljongen nog en toch al begiftigd met een vicariaat in de Bergkerk - kon vervangen als huurling-altarist. Kleeffken wilde dit werk op zich nemen voor 31 goudgulden per jaar. Het ging echter niet door. Een ander priester bood aan het voor slechts 18 gg te doen. Kleeffken greep er naast. Toen in januari 1587 Deventer bij verrassing weer spaans werd en de roomse eredienst hersteld werd, brak voor hem een betere tijd aan. Hij werd vicaris aan het altaar, gewijd aan het H.Kruis in de Bergkerk. Hij had het nog niet druk. Het altaar, door de "calvinisten" vernield was nog niet herbouwd. Ook kreeg hij een eigen huis.

3. In 1591 veroverenden de Staatse troepen onder Maurits Deventer voorgoed. Kleeffken was toen echter al vertrokken. We treffen hem in Keerde als substitutus (plaatsvervangend pastoor), een tijdelijke functie. Hier kwam het voor hem tot een confrontatie met de hervorming, die toen overal op de Veluwe zich doorzette. Alle pastoors en vicarissen van de dorpen op de noordveluwe werden naar Harderwijk geroepen voor een gesprek met enkele predikanten van de classis. De heren wilden onderzoeken of deze mannen bereid waren en bekwaam genoeg geacht konden worden predikant te worden. Waarschijnlijk ging, zoals elders in Gelderland, de oproep gepaard met een schriftelijk overzicht van de hervormde leer. De opgeroepen konden die vooraf bestuderen, wat geen weelde was, want velen waren ongestudeerd.

Van de opgeroepen verschenen er op 4 juli 1592 te Harderwijk twaalf, onder wie Johannes Kleeffken. Het onderzoek onder leiding van ds Fontanus uit Arnhem duurde twee dagen, 's morgens van 7 tot 11 en 's middags van 1 tot 5 uur. De gehele leer werd aan de orde gesteld, waarbij de heren geestelijken hun opmerkingen konden maken. Twee van hen haakten na de eerste dag af. Zij verklaarden te willen volharden bij de leer, waarin zij tot op heden hun toehoorders hadden onderwezen. Door nu anders te handelen zouden zij hun geweten geweld aandoen.

Aan het eind van het "examen" concludeerde de classis, dat de pastores niet voldoende gefundeerd bevonden waren en derhalve niet als dienaren voor de gereformeerde kerken aangenomen konden worden. Toch wilde men zijn definitieve oordeel nog opschorten en de heren gelegenheid bieden tot verdere studie en verdere bekering. Intussen mochten zij in hun dorp werkzaam blijven, zij het onder bepaalde voorwaarden. Dat waren er twaalf. Ik noem er een paar. Zij moesten de Heidelbergse (hervormde) Catechismus aanvaarden als de uitdrukking van de ware leer en die ook aan hun toehoorders prediken. Zij moesten beloven de doop op hervormde wijze te bedienen met achterwege laten van het exorcisme (duiveluitdrijving). Evenzo personen in het huwelijk te verbinden op hervormde wijze, zonder ceremoniën.

Zij moesten beloven bij begrafenissen geen roomse gebruiken toe te passen of toe te laten. Ook beloven geen roomse feest- en heiligendagen meer te vieren, wat in het verleden vaak tot grote afgoderij voerde. Ook moesten de pastoors, die in concubinaat met hun huishoudster leefden haar wettig trouwen of anders van haar scheiden. Tenslotte moest men het gezag van classis en synode erkennen en zich daaronder stellen en ook de vergaderingen trouw bezoeken.

Ned. Herv. Kerk Wilp ca. 1928 met op de voorgrond Mevr. Bosman Coll. Oudh. Kring Voorst.

Van de opgeroepenen aanvaardden zes de voorwaarden en bekrachtigden dit met hun handtekening. Maar vier van hen, waaronder Kleeffken, maakten een voorbehoud ten aanzien van twee punten. 1. de aanvaarding van de Catechismus als samenvatting van de ware leer en 2. de erkenning van het gezag van classis en synode. Men bedenke, dat vele pastoors in hun roomse tijd zich van hun superieuren weinig aantrokken. Ze voelden er niets voor zich een nieuw juk te laten opleggen.

Op de volgende vergadering van de classis op 14 november 1592 te Oldebroek was Kleeffken aanwezig. Hij vroeg meer bedenktijd om ten aanzien van de gemaakte voorbehouden tot een beslissing te komen. Ook deelde hij mee, dat hij in Keerde niet langer dienst zou doen dan tot Pasen in het komende jaar. De Heerdenaren konden zijn meer hervormde manier van werken niet waarderen. De huisluiden (de boeren) dreigden hem en dwongen hem (zo klaagde hij) de roomse

heilige dagen te vieren en daarop te prediken. Een paar maanden later vertrok hij naar Wilp, zijn oude parochie, nu niet als vicaris, maar als pastoor.

4. Hoe kwam hij zo in Wilp? Op eigen gezag? Op verzoek van de ingezetenen, de (r.k.) jonkers voorop? Was de plaats lang vacant en was men, het wachten moe, zelf op zoek gegaan? We weten het niet. In elk geval lijken synode en Hof in de gang van zaken berust te hebben. Hoe werkte Kleeffken in Wilp? Als hij het deed, zoals hij destijds in Harderwijk beloofd had het in Keerde te zullen doen, was hij in de praktijk een hervormde voorganger, die doop en huwelijksluiting verrichtte met de voorgeschreven formulieren, zonder ceremoniën; die bij een begrafenis oude roomse gebruiken naliet en anderen niet toestond; die de heiligendagen niet vierde enz. Maar ook een voorganger, die in zijn prediking niet vrij was van allerlei roomse ideeën. Ds Fontanus en het Hof wisten van het voorbehoud, dat hij ten aanzien van de Catechismus gemaakt had.

Ze zullen zeker geprobeerd hebben hem naar Arnhem te laten komen voor een gesprek en een nader onderzoek. Hij negeerde echter elke oproep. Dit leidde tot zijn schorsing in september 1593 (zie de aanhef van dit artikel) Van Keppel moest het werk in Wilp overnemen, maar daar kwam niets van. Kleeffken negeerde het besluit en ging door op de oude voet. Het hof liet hem voorlopig met rust.

Wat kon van Keppel intussen doen? Niet veel maar wel iets van belang. Hij lette er op, hoe die pastoor zondags aan zijn toehoorders het evangelie verkondigde. Hij lette op zijn leer en bracht daarover rapport uit bij de classis. Zo'n verslag is bewaard. Daarin lezen we, dat Passchier Hoorne als ouderling van de kerk van Christus in Twello en Terwolde, op 2 juni (1594) in Wilp Johannes Kleeffken heeft horen preken voor zijn toehoorders over een gedeelte uit Lucas 16, waar Jezus spreekt over de rijkdom. Hoorne verklaarde, dat hij in de preek welvele schriftuurlijke dingen had gehoord, maar dat de spreker aan het voornaamste, het middel tot onze verlossing en zaligheid (helaas) was voorbijgegaan, want hij had onder andere geleerd, dat rijken de hemel moesten kopen en de armen uit genade zalig werden. Wat wel iets anders was dan wat de Catechismus leert.

Een jaar later (29 juli 1595) kreeg de schout van Voorst de opdracht de pastoor van Wilp te gelasten op 5 augustus voor het Hof te verschijnen om rekenschap te geven van zijn geloof. Kleeffken begreep, dat het nu menens werd. Na rijp beraad ging hij, maar niet naar Arnhem doch naar Deventer. Waarom daarheen? Ik schreef er al eerder over: oudtijds ressorteerden de pastoors van Wilp, Twello en Terwolde onder de rechtsmacht van het Deventer kapittel. Bij de reformatie was die macht volgens Kleeffken overgegaan op de Deventer magistraat, vertegenwoordigd in de kerkeraad. Nu verzocht onze pastoor de kerkeraad hem te examineren en te oordelen, of hij geschikt was predikant te worden. Hij hoopte kennelijk, dat de heren te Deventer soepeler tegenover hem zouden staan dan die van Arnhem. Het werd echter een

misrekening. Hij werd "gansch onzuiver en ongezond bevonden in de leer". Daar hij echter de schijn aannam, dat hij er nog meer op wilde studeren, kreeg hij tot onderzoek der waarheid enige boeken mee naar huis.

Het lot van Kleeffken was nu wel bezegeld. Maar pas een jaar later, toen de gelderse Staten hun beleid in dezen aangescherpt hadden (placcaat van 31 jan. 1596), zette het Hof door. In een brief, gedateerd 19 juli 1596, gaf het aan de schout van Voorst de opdracht de pastoor van Wilp te gelasten de kerkdienst te staken. Ook moest hij de jonkers en kerkmeesters hiervan in kennis stellen en hun berichten dat het Hof een andere predikant zenden zou. Kleeffken legde zich bij zijn vonnis neer, voornemens voortaan stil te leven in zijn vertrouwde dorp.

5. Het wachten was nu op de nieuwe predikant. Dat duurde lang, te lang. De dorpelingen klaagden, dat er vele kinderen ongedoopt bleven en dat ettelijke zieken zonder troost en zonder dat hun iets "godtlickes" voorgehouden was, dezer wereld gestorven waren. Na een paar maanden namen de jonkers en kerkmeesters maatregelen. De jonkers waren: Johan van Renesse tot Wilp, Peter van Appeltorn tot de Poll en Henrick Bentinck, de rekenmeester van het kwartier Veluwe. Zij gingen naar Kleeffken en wisten hem te bewegen tijdelijk, zolang er geen predikant was, zijn oude functie weer op te nemen. Het sprak vanzelf, dat hij daarvoor de inkomsten uit de pastoriegoederen zou genieten. Het Hof werd in deze zaak niet gekend.

Zo ging in Wilp alles op de oude voet voort. Totdat de schout in juli 1597 een brief van het Hof ontving met de mededeling, dat er een predikant voor Wilp zou komen, te weten Georgius Mullerus (of Molnerus). De schout moest zorgen, dat hij op de preekstoel in de kerk terecht kon. Ook moest hij de vruchten en pachten van de pastoriegoederen over het verstreken jaar, die in november afgedragen moesten worden, innen en aan genoemde Mollerus ter beschikking stellen. De jonkers waren diep verontwaardigd. Ze schreven een brief op poten terug. Ze zetten uiteen hoe ze lang op een predikant gewacht hadden en tenslotte door de nood gedreven Kleeffken weer in dienst hadden toegelaten; hoe hij een vol jaar tot aller tevredenheid zijn werk gedaan had; ook op de biddag, uitgeschreven door de hoge overheid, gepreekt had en de mensen had opgeroepen tot vasten. Hoe kon men deze man zijn loon onthouden? Het was onredelijk, ja goddeloos, schreven ze "dat men einen olden vroemen, getrouwen dienaer, die aver sessendartich Jaeren onder ons ehrlicken ende deuchdelicken geleefft ende sich nae loip des tijdts allen tijdt woll gedragen, in sinen olderdomb solde ontnemen tgeene hie rait sijnen arbeit verdienth, und mit unser allen consent hem vergunth unde thogelaeten iss und datselve avergegeven ahn einen vrembden aengekoemen Mullero, uns durch U.E.thogesonden. Die oick sulcx niet verdient hefft. alsoo het oick ingien ghebruick en is, einen thokompstighen dienaer het verdiende loon van einen anderen tho voren tgheven."

Als antwoord op deze aanklacht schreef het Hof (in een brief van 12 september) niet onder de indruk te zijn van de argumentatie van de heren jonkers. En zo zij al meenden op deze wijze het Hof gunstiger te kunnen stemmen jegens Kleeffken en de afzetting misschien wel ongedaan te kunnen maken, dan hadden ze het goed mis. Deze man hoorde niet op de preekstoel thuis. Hij was "afgodisch en onbekwaam", terecht afgezet. Waarom hadden de heren, toen een predikant lang op zich liet wachten, niet bij het Hof aangedrongen op spoed? In plaats daarvan hadden zij op eigen autoriteit hun oude pastoor, nota bene 2 maanden eerder door het Hof afgezet, weer tot de kerkedienst toegelaten, een belediging van het Hof en een grove minachting van zijn autoriteit. Ook een slecht voorbeeld voor andere dorpen.

Intussen wilde het Hof Kleeffken toch niet de dupe van deze zaak laten worden. Recht op traktement had hij niet, maar een gunst wilde men hem wel schenken. De heren moesten Kleeffken, geassisteerd door enkelen uit hun midden, naar Arnhem doen komen met bij zich een lijst van de opbrengsten van alle pastorie- en vicariegoederen van Wilp, om te delibereren over een passende vergoeding. Een goed einde kwam in zicht.

Of door dit alles de komst van Mollerus naar Wilp nogal vertraagd is, weten we niet. Wel lezen we, dat hij op 30 mei 1598 nog niet in ambt bevestigd was. Ongetwijfeld was hij al een poos aan het werk. Het gebeurde in die tijd vaak, dat een bevestiging heel laat plaats vond. Maar in de meivergadering besloot de classis toch, dat "met erster gelegenheid Georgius Mollerus minister tot Willip in zijnen ministerio per impositionem manuum (met oplegging van handen) confirmeret (bevestigd) werde", en wel door de praeses ds Fontanus van Arnhem. Het zal in juni gebeurd zijn. Hoe lang Kleeffken nog in Wilp gewoond heeft, weten we niet. Hij is uit ons gezichtsveld verdwenen.

Bronnen en literatuur.

- ad 1. Acta Prov. Synode Gelderland. Reitsma en van Veen deel IV. Zie register onder de trefwoorden "Wilp" en "Cleeffken".
 - ad 2. J.Vredenburg: 1200 jaar Wilp.
Dr A.C.F.Koch: Het Bergkwartier te Deventer.
Zie register onder de trefwoorden "Wilp" en "Kleffken".
 - ad 3. Acta classis Nederveluwe over 1592. (Transscriptie G.van der Zee. 1930).
 - ad 4. Portefeuille Geestelijke Zaken Rijksarchief Arnhem Inv.nr 23 43 - 263.
Rijksarchief Arnhem. Hof. Brieven van en aan Kwartier Veluwe nr 7805 en 7987.
 - ad 5. Brieven Hof van en aan Kwartier Veluwe nr 8276 en 8278 (inv. 1006).
- D. Lekkerkerker.
-